

עדותם אפילו כשראו השנים עדות בזה אחר זה, וכגון שמעיד זה על הלואה ביום ראשון, וזה על הלואה ביום שני [הלואה אחר הלואה]; או שמעיד זה על ההלואה, והשני מעיד על הודאה שהודה שמעון לראובן שחייב הוא לו מאה זוז, [הודאה אחר הלואה].

ב. אין עדותן מתקיימת בבית דין ואפילו אם ראו שניהם כאחד את העדות, עד שיעידו שניהם כאחד בפני בית דין.

רבי נתן אומר: אין צריך שיעידו שנים כאחד, אלא שומעין בית הדין את דבריו של זה היום, ולכשיבא חברו למחר, שומעין בית הדין את דבריו.

וזה הוא ביאור מחלוקתם של רבי אלעזר ורשב"ג:

רבי אלעזר סובר: אין מצרפים את עדות העד הראשון עם עדות השני, וכשיטת חכמים שנחלקו על רבי נתן, וזו היא שאמר: אין מעלין לכהונה על פי עד אחד.

רשב"ג סובר: מצרפים את עדויות השנים המכשירים, וכשבא העד האחד השני להכשיר מעלין לכהונה על פיו, כי מצטרף הוא לעד הקודם, ומספק מעמידים את הכהן על חזקת כשרותו הראשונה.

ונמצא לפי שיטתו של רב אשי, שאפילו רבי אלעזר מודה שאילו היו באים שני העדים כאחד, היו מעלים אותו לכהונה [וכמו שדקדק רב אשי מן הלשון], ולזילותא דבי דינא לא חיישינן; וזה הוא טעמו של רב נחמן שלא חשש לזילותא דבי דינא, כי פסק

כשיטת רבי אלעזר ורשב"ג נגד דברי רבי מנחם ברבי יוסי.

מעשה בההוא גברא דאמר לחבריה היושב בשדה שלו "מאי בעית בהאי ארעא [מה מעשיך בשדה שלי]"!

אמר ליה היושב בקרקע למערער "מינד זבינתה, והא שטרא [ממך קניתי, והנה יש בידי שטר מכירה]"!

אמר ליה המערער ליושב בקרקע "שטרא לב-ב זייפא הוא [שטר מזויף הוא], כי מעולם לא חתמתי על שטר זה, ולא על שטר מכירה אחר."

גחין היושב בקרקע ולחיש ליה לרבה "אין שטרא זייפא הוא, מיהו שטרא מעליא הוה לי ואירכס, ואמינא: אינקיט האי בידאי כל דהו.

[רכן מוציא השטר לעברו של רבה שישב בדין, ולחש לו בשקט שלא ישמע המערער: אכן שטר זה שאני מחזיק בידי שטר מזויף הוא, ועל גיר זה אכן לא חתם בעל הקרקע; ומיהו היה בידי שטר מכירה אמיתי ונאבד לי, והבאתי שטר זה, משום שאמרתי בלבי: בל אבוא בידיים ריקניות].

אמר רבה: יש להאמינו שאכן קנה את הקרקע בשטר אחר, ומשום ד"מה לו לשקר", כלומר, יש להאמינו בדין "מיגו":

שהרי אי בעי אמר "שטרא מעליא הוא", [אם היה רוצה היה יכול שלא להודות בזיופו של שטר זה, ואז היתה הקרקע נשאת בידו].⁽¹⁾

אמר ליה רב יוסף לרבה: אמאי קא פמכת!?

1. בפשוטו צריך ביאור: האיך יכול היה לטעון "שטרא מעליא הוא", והרי דין הוא שבעל

הרי אהאי שטרא, והאי שטרא חספא בעלמא הוא, [הרי על מה אתה סומך על שטר זה, והלוא שטר זה מזוייף הוא!] (2)

הגמרא מביאה מקרה דומה שהיה בשטר הלואה, ונחלקו אף בו רבה ורב יוסף במחלוקת שנחלקו לעיל, ומאותן הסברות:

השטר נאמן לטעון "שטרא זיפא הוא"?! ויישב הרשב"ם בשלשה אופנים:

האחד: המערער לא טען ששטר מזוייף הוא ממש, אלא "שטר אמנה" היה, דהיינו שלא נכתב על מכירה זו, ובשעתו מסר המערער ליושב בקרקע את השטר באמונה, שלא יוציא את השטר; ולכן אילו לא היה מודה היושב בשדה שאכן שטר אמנה הוא, היה זוכה בדין, שאין אדם יכול לטעון על שטר שביד חברו ששטר אמנה הוא, וזה הוא פירושו של רבינו חננאל; וראה בהמשך הסוגיא ברשב"ם ד"ה שלח ליה ראייה לפירוש זה, והרשב"ם דחה שם את הראייה].

השני: לעולם טען המערער שהשטר מזוייף כפשוטו, והיינו שלא חתמו העדים עליו, ונאמן הוא בטענתו עד שיקיימו את השטר, אלא שמכל מקום יכול היה היושב בשדה להכחיש את עובדת הזיוף, כי הזיוף היה טוב כל כך עד שהעדים עצמם חושבים שאכן חתמו על שטר זה.

השלישי: יכול היה היושב בשדה להכחיש את עובדת הזיוף, כי היה בידו להביא עדי שקר שיקיימו את השטר על אף זיפופו, וכתב הרשב"ם שראשון עיקר, ולקמן בד"ה שלח ליה אביי, הביא הרשב"ם ראייה לפירוש הראשון.

2. א. דברי הגמרא צריכים ביאור, שהרי יש לו מיגו, ומה היא טענתו של רב יוסף?!?

והרשב"ם פירש "אמאי קא סמכת אהאי שטרא, דהא שני חזקה ליכא, והא שטרא חספא בעלמא הוא, דכיון דאודי [ששטר מזוייף הוא] אודי; ולא דמי לשאר "מה לי לשקר" שבגמרא,

ששתי טענות יכולות להיות אמת, [הן] אותה שהוא טוען, ו[הן] אותה שהיה יכול לטעון, ולא טען, דאמרינן מיגו, אבל הכא דמי ל"מה לי לשקר" במקום עדים, שהרי כל כחו וחזקתו בקרקע זו על ידי האי שטר הוא, והאיך נאמר "מה לו לשקר" בשטר זה, אי בעי אמר שטר מעליא הוא, והלא מודה שהשטר פסול, והודאת בעל דין כמאה עדים, ואילו באו שני עדים ואמרו שהוא פסול ליכא תו "מה לי לשקר"; וכתב הרמב"ן על זה "ואיני מבין דבריו"; וראה הגהות מיימוניות פי"ד ממלוה ולוה אות מ, וראה מה שכתב הרא"ש על דברי הרשב"ם.

וב"קובץ שיעורים" חלק ב סימן ג ביאר את כוונתו, דהנה דין מיגו יש לפרש בשני אופנים א. דהוא אנן סהדי שאומר אמת, דמה לו לשקר, כיון שהיה יכול לטעון טענה טובה מזו. ב. דאינו מטעם אנן סהדי, אלא שהוא דין נאמנות, שבכח הנאמנות שיש לו לטעון טענה אחרת, נאמן גם על טענה זאת שהוא טוען.

ולפי זה יש לפרש את דברי הרשב"ם, דהרי אילו אמר "שטרא מעליא הוה לי" היה זוכה בכח עדים, ועכשיו אנו יודעים שאין לו עדים כלל, דשטרא זיפא הוא, אלא שטוען שטרא מעליא הוה לי ואירכס, ואם כן אי אפשר ליתן לו כח הנאמנות של הטענה האחרת שהיה יכול לטעון, דהיינו כח עדים, כיון דבאמת אין לו עדים כלל; אמנם כל זה הוא רק אם נאמר דמיגו הוא מפני כח הנאמנות של הטענה האחרת, אבל אם טעם מיגו הוא משום אנן סהדי דמה לי לשקר, אין שום טעם בחילוק הזה; וכעין זה כתב בחידושי רבי שמעון סימן יח אות ב ד"ה וכן.

עמי על כל פנים שטר מזויף]”.

אמר רבה: מה לו לשקר! ? והרי אי בעי אמר ליה המלוה ללוה "שטרא מעליא הוא", ואז היה הלוה מתחייב לשלם את ההלוואה!

אמר ליה רב יוסף לרבה: והרי אמאי קא סמכת! ? אהאי שטרא, האי שטרא חספא בעלמא הוא!

אמר רב אידי בר אבין: הואיל וספק בידינו טעמו של מי נראה יותר, הלכך:

הלכתא כוותיה דרבה במקרה הראשון

מעשה בההוא גברא דאמר ליה לחבריה "הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך, והא שטרא", [הב לי את מאת הזוזים שחייב אתה לי, והנה יש בידי שטר הלוואה]!

אמר ליה הלוה למלוה "שטרא זיפא הוא [שטר מזויף הוא]!"

גחין המלוה ולחיש ליה לרבה שישב בדין:

"אין שטרא זיפא הוא, מיהו שטרא מעליא הוה לי ואירכב, ואמינא: אינקיט האי בידאי כל דהו, [אכן שטר זה מזויף הוא, אך היה לי שטר אחר שנאבד לי, ואמרתי בלבי: אקח

השטר ועדיין חספא בעלמא הוא].

ובשם ר"י כתבו התוספות "דטעמא דרב יוסף דלא אמרינן מיגו הכא, כיון דלית ליה הכא מיגו, אלא אם כן שיקר תחילה, שהוצרך לשקר תחילה ולומר והא שטרא, [והדברים צריכים ביאור: למה לא היה יכול לומר מיד את האמת ד"שטרא מעליא הוה לי ואירכס" ולהחזיק שטר מזויף בכיסו, וליאמן במיגו שהיה אומר "שטרא מעליא הוא", וראה "בית הלוי" חלק ג סימן לג]. אי נמי משום הכי לא אמרינן הכא מיגו, משום דהוי "חזור וטוען", דמעיקרא טען "והא שטרא" ועתה חזור בו ומודה דחספא בעלמא הוא אלא "שטרא מעליא הוה לי".

ובתוספות בבא מציעא ב א, הדברים — לשיטת ריב"ם — מבוארים באופן אחר, וכתבו שם בשם ריב"ם שאין אומרים מיגו להוציא, והקשו מסוגייתנו שסובר רבה מיגו להוציא, וביארו "התם היינו טעמא, משום דאפילו הוה שתיק רק שלא היה מודה שהוא מזויף, היה נאמן, כי החתימה היתה ניכרת לעומדים שם", וכתבו שם בדעת רב יוסף "ורב יוסף אית ליה דאפילו מיגו לא הוה, כיון שטענה ראשונה שהוא טוען בהאי שטרא הוא שקר, ואין

ב. ובתוספות כתבו "אמאי קא סמכת אהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא, תימה דליהמניה במיגו דאי בעי אמר שטרא מעליא הוא! ? [עמדו האחרונים על לשון קושייתם, דמשמע, כאילו מקשים הם קושיא צדדית: למה לא נאמן הוא במיגו, והרי אין הדבר כן, שטעמו של רבה הוא באמת משום מיגו, והיה להם להקשות "מאי טעמא דרב יוסף"].

ותירצו בשם ריב"ם, דלא אמרינן מיגו להוציא ממון, ומה שהוא מוחזק בקרקע אינו כלום, דקרקע בחזקת בעליה קיימא, כיון שאין לו שטר ולא חזקה אלא בדברים בעלמא שאומר "שטרא מעליא הוה לי ואירכס", ולא אמרינן מיגו אלא להחזיק ממון שיכול לפטור עצמו על ידי מיגו, אי נמי אם יש לו שטר או חזקה וזה בא לפסול ראייתו אז זה יכול לקיימו על ידי מיגו...", [והרמב"ן הוסיף על פירוש זה, דלרבה אומרים מיגו להוציא ממון; ופירוש לשון הגמרא לשיטתם, הוא "אמאי קא סמכת אהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא", היינו, הניחא אם היה בא המיגו לקיים את השטר שבידו זה לא מיקרי מיגו להוציא וכמו שכתבו התוספות, ומיהו כאן אין המיגו בא לקיים את

שנחלקו בארעא [בקרקע], דהיינו כשהיושב בקרקע טוען לבעלות על הקרקע מכח טענה ומיגו אלו.

והלכתא כוותיה דרב יוסף במקרה השני שנחלקו בזווי, דהיינו כשהמלוה בא לתבוע חוב מן הלוה בטענה ומיגו אלו. (3)

והטעם:

הלכתא כרבה בארעא, משום דהיכא דקיימא ארעא תיקום, היכן שהקרקע עומדת דהיינו

ביד היושב בה, שם תעמוד, וכפי שקיימא לן בכל ספק של ממוץ "המוציא מחבירו עליו הראיה".

והלכתא כוותיה דרב יוסף בזווי, משום דאדרבה היכא דקיימי זווי לוקמי [במקום שעומד הכסף דהיינו ביד הלוה, שם יעמוד, ולא יוציא המלוה את כספו מן הלוה]. (4)

מעשה כהווא ערבא [ערב להלוואת חבירו] דאמר ליה ללוה שערב לו "הב לי מאה זווי דפרעתי למלוה עילוך, והא שטרא [הב לי

לומר מיגו אלא היכא שטענתו ראשונה היא אמת מיגו שהיה טוען אחרת ולכן אינו מיגו אפילו להחזיק כגון בעובדא קמייתא", הרי שכתבו לפי ריב"ם את סברת ר"י שבתוספת; ות לפנינו, וביותר, שלפי דבריהם שם בעובדא קמייתא אין זה מיגו להוציא.

וראה עוד ברמב"ן שהאריך בסוגיא זו.

3. נתבאר על פי שיטת הרשב"ם; וכתבו התוספות על דבריו "וצריך לדחוק ולפרש ולחלק בין ספיקא דתרי ותרי לספיקא דדינא, דהא דלא אוקמה בחזקת מרה קמא כמו בנכסי דבר שטיא [שהכחישו שתי כתות עדים זו את זו, אם מכר כשהיה בריא ומכירתו קיימת, או כשהיה שוטה ומכירתו בטילה] דאמרינן אוקי תרי בהדי תרי ואוקי נכסי בחזקת בר שטיא [שהוא מרא קמא, הרי שהמוחזק בקרקעות נחשב המרא קמא, ואילו כאן – לפי הרשב"ם – נחשב המוחזק זה שיושב בפועל בקרקע], התם הוו תרי ותרי כמאן דליתנהו דמי ואוקמינן ארעא בחזקת מרה קמא, אבל הכא דמספקא לן דינא כמאן, התם לא שייך כולי האי למימר אוקמה אחזקת מרה קמא ונוציא מיד המוחזק, ודוחק הוא". ולכן פירשו את החילוק בין קרקע לזווי באופן אחר, ראה בדבריהם.

ובביאור החילוק כתב רבי עקיבא איגר, שחזקת מרא קמא אינה בגדר "מוחזק", אלא בגדר חזקה דמעיקרא [וב"קונטרס הספיקות" כלל א האריך בספק זה], ולכן אין שייך לילך אחר מרא קמא בספיקא דדינא, כי משום חזקה לא יוכרע הדין, ולכן הולכים אחר המוחזק בפועל; וב"אור שמח" [פרק טו מטוען] כתב על סברא זו "אבל באמת לא ירדתי לעומקו, דאטו כאן הספק על הדין אם דבר זה קונה או לא וכיוצא בזה בספיקות המתהוים בהלכה! ? אבל כאן [יסוד] הספק אם מכר לו השדה בשטר או לא, אם משקר או לא, ואטו משום דפליגי אמוראי אם סמכינן על הוכחה דאינו משקר משום מיגו גרוע, הלא הספק [בעצמותו] הוא ספק במציאות; אבל באמת הכוונה מובן אחר, דבתרי ותרי הסברות שקולות וידעינן דהמאזנים מעוין, אבל כאן לא ידענא אם הסברות שקולות, דאימור שפיר אמר רבה דמיגו הוי הוכחה אלומה ועצומה דקושטא אמר דשטרא הוי ליה, ואין המאזנים מעוין, לכן לא עבדינן מעשה להוציא מיד המוחזק השתא בה"; וראה עוד מה שביאר ב"קובץ שיעורים".

4. כתב הרשב"ם שכן היא הלכה, ואף שבכל מקום קיימא לן כרבה לגבי רב יוסף חוץ מ"שדה

הערב שהוא פרוע, ועל מלוה חדשה בא הוא לטעון שעליו לא נכתב השטר, ואי אפשר לחזור וליתנו על המלוה החדשה, כי "שטר שנמחל שעבודו אינו חוזר ולוה בו" –

והא איהו [הוא עצמו, רב אידי] **דאמר:**
הלכתא כוותיה דרבה בארעא, והלכתא כוותיה דרב יוסף בזוזי שאין המלוה נאמן במיגו כעין זה, ומשום שספק הוא אם מועיל הוא, ואנו אומרים: דהיכא דאוקמו זוזי לוקמו [במקום שהכסף נמצא שם יישאר] – **ואף במקרה זה, כיון שבא הוא להוציא ממון מן הלוה, אין הערב נאמן.**

והני מילי – שאין הערב נאמן בטענתו שהחזיר את הכסף ללוה – אלא בכגון **דאמר ליה הערב ללוה "הדרת אופתינה מינאי"** [שלפי טענת הערב נתן לו את הכסף בתורת הלוואה]!

אבל אמר ליה הערב ללוה: "הדרתנינהו

את מאת הזוויים שפרעתי למלוה במקומך, כשתבעני לשלם מכח ערבותי, והנה יש בידי את שטר ההלוואה שהחזיר לי המלוה"⁽⁵⁾.

אמר ליה הלוה לערב "וכי לאו פרעתיך" ?!

אמר ליה הערב ללוה "אכן נתת לי מעות, אך: וכי לאו הדרת שקלתינהו מינאי, וכי לא חזרת ונטלת ממני את הכסף] בתורת הלוואה" ?!

שלחה – לדין תורה זה – **רב אידי בר אבין לקמיה דאבוי, לאמר: כי האי גוונא מאי,** [מה הוא הדין במקרה זה] ?⁽⁶⁾

שלח ליה אבוי לרב אידי בר אבין: מאי תיבעי ליה [וכי מה יש לו להסתפק] ?!

והרי אף כאן יש לנו לומר: אמאי סמכת – שאין המלוה פרועה – אהאי שטרא, והרי האי שטרא חספא בעלמא הוא, שהרי מודה

כוונתו לומר, שנכסי הלוה והלקוחות שקנו ממנו משועבדים לערב כשם שהם משועבדים ללוה, וראה "בית לחם יהודה", ומסתבר כפירוש ראשון.

6. הרשב"ם מבאר את החילוק בין מקרה זה למקרה הקודם שנחלקו בו רבה ורב יוסף, וז"ל "כי האי גוונא מאי: דלא דמי כל כך לשאר מלוה דלעיל דפסקינן כרב יוסף, דהתם מודה היה בעל השטר ששטר אחר היה לו ונאבד, ולקח את זה להיות בידו לזכות, ואותו [שלקח בידו] מזויף הוא ממש, דלא נכתב על מלוה זו, הלכך הפסיד, דהיכא דקיימי זוזי תיקום; אבל הכא, לא היה לערב שטר אחר מעולם כי אם זה, והלכך אף על גב דפרעינהו, כיון דהדר שקלינהו כאילו לא פרעינהו דמי, וחייב לפרעו [פירוש,

ענין ומחצה" כמבואר לקמן קיד ב; מכל מקום "לא קשיא, דהא בהך פלוגתא נמי פסקינן כרבה".

5. כתב הרשב"ם "והא שטרא: שטר שהיה לו למלוה עליך! והחזירו לי לפי שפרעתי חובו, והרי אתה משועבד לי בשטר זה כמו שהיית משועבד לו"; ויש להסתפק אם כוונתו לומר שעל ידי החזקת השטר אין הלוה נאמן לטעון "פרעתי לערב" כשם שאין הלוה נאמן לטעון "פרעתי למלוה" שמחזיק את שטר ההלוואה בידו, [והוצרכה הגמרא להטעים דין זה, משום שהרי אנו דנים בנאמנות הערב לטעון שהלוה לא פרעו במיגו שלא היה מודה בזיפופו של השטר, הרי משמע ששטר זה מועיל לו לערב שלא יהיה הלוה יכול לטעון "פרעתי"], או

בשטר בינינו, כי במספר שנים אלו מגיע ערך הפירות לערך ההלוואה —

ואולם מלבד חוב זה הוה לי עוד זוזי אחרוני גא-א גביה [חייב היה לי חוב נוסף] שיש לי שטר חוב עליו.

ואכלתה שני משכנתא, [סיימתי לאכול את מספר השנים שנקבע בינינו]; אך לא החזרתי את הקרקע ליתומים, ומתוך כך יצא עלי קול שאני אוכל קרקע של יתומים.

ואולם אני המשכתי לאכול בגלל שטר החוב הנוסף שיש לי על היתומים; ומה שלא באתי לבית הדין לתבוע את החוב, ויגבוני בית הדין, הוא משום דאמינא בלבי:

אי מהדרנא ארעא ליתמי, ואמינא לבית דין דאית לי זוזי אחרוני גבי אבוכון, [אם אחזיר את הקרקע ליתומים, ואתבעם בבית הדין על פי השטר שבידי על החוב האחר], הרי אמור רבנן: "הבא לפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" שעדיין לא פרעני אביהם חוב זה, ונמצא שהיה בית הדין מחייבני להשבע קודם שיגבו את ההלוואה מן היתומים; ואני איני רוצה להישבע ואפילו באמת —

ואם כן חשבתי בלבי: אכבשיה לשטר משכנתא בידי, ואוכלה שיעור זוזי [אסתיר את שטר המשכנתא בה כתוב שאין אני בעל השדה, ואמשיך לאכול מעבר לזמן שנקבע עד שיכוסה אף החוב השני], ואין לתבוע

ניהלך, מחמת דהו שייפי וסומקי", החזרתי לך את כספך משום שלא היו מעות היוצאים בהוצאה, ומשום שנישופה צורתם, או שהאדים נחשתן יותר מדאי, הרי הוא נאמן בטענה זו, ומשום דאכתי איתיה לשעבודא דשטרא [עדיין השעבוד שבשטר קיים]!

כלומר, כשטוען הערב שהיתה הלוואה חדשה, אין השטר מסייעו בטענתו, שהשטר כבר נפרע, ובא הוא בעל פה לתבוע מלוה, שאינו נאמן [ואפילו במיגון]; ברם, אם טוען הערב שעדיין לא נפרע השטר, אם משום שלא שילם לו כלל, אם משום שניסה הלוה להונותו בתשלום מעות שאינם מעות, הרי הוא נאמן, כי כל שטוען הוא "עדיין לא נפרעתי" — השטר מסייעו.

מעשה ברבא (7) בר שרשום, דנפק עליה קלא דקא אביל ארעא דיתמי יצא עליו קול שאוכל הוא שלא כדין קרקע של יתומים], כי כך היה נראה לפי הענין!

אמר ליה אביי: "אימא לי איזי, גופא דעובדא היכי הוה, [אמור לי איפוא, כיצד היה המעשה שהיה הרקע לשמועה זו]"?

אמר ליה רבא בר שרשום לאביי, כך היה מעשה:

"ארעא במשכונתא הוה נקיטנא מאבוהון דיתמי, אביהם של היתומים היה חייב לי מעות, ונתן לי קרקע במשכנתא, דהיינו, שאוכל את פירותיה מספר שנים כפי שנקבע

חספא בעלמא הוא".

7. כך כתוב בגמרות שלנו, אך כמה ראשונים כתבו "רבה בר שרשום".

היות ויש לו מיגון נאמן הוא לטוען שכאילו שטר זה אינו פרוע, או דילמא מכל מקום מודה הוא שפרעו, וקיימא לן שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו שכבר נמחל שעבודו, והאי שטרא